

ONAFHANKELIJKHEID MAAKT NIET ONAFHANKELIJK

September 2017

De situatie in Catalonië staat op scherp. De verantwoordelijkheid van de EU lidstaten om erger te voorkomen valt moeilijk te ontkennen. Maar wat is een wenselijke uitkomst? Is het een nieuw referendum, degelijk georganiseerd en bindend, onder Europees toezicht? Of moeten we de Spaanse regering vooral aansporen om het land om te turnen in een volwaardig federale constructie, met meer respect en autonomie voor alle deelstaten?

Nadenken over de eerste optie biedt het antwoord, alleszins vanuit economische hoek. Stel dat de uitkomst van een tweede referendum uitdraait in het voordeel van onafhankelijkheid voor Catalonië. Stel bovendien dat Spanje de uitslag aanvaardt, en het nieuwbakken Catalonië zonder problemen kan toetreden tot de EU. Of een dergelijk resultaat democratisch legitiem te noemen valt, of ook maar een greintje kans maakt, is voer voor juristen, politicologen en filosofen. Maar de vraag of dit ‘best indenkbare scenario’ na een referendum in het voordeel van onafhankelijkheid sowieso de welvaart van de Catalanen zou verhogen is makkelijk te beantwoorden: absoluut niet.

Om dit goed te begrijpen beelden we ons een poldergemeenschap in van 27 dorpen, met elk 50 gezinnen. Elk jaar teistert een hevige storm de kust, en heeft het dichtst bij zee gelegen dorp te kampen met zware overstromingen. De dorpelingen blijven niet bij de pakken zitten en besluiten samen te werken: elk gezin belooft bij te dragen aan het bouwen van een dam. Maar de samenwerking loopt stroef. De lokale houthakkers leveren uitgeholde balken, de smeden staan niet hun beste spijkers en bouten af, en ook de arbeidsinzet van de andere inwoners is ondermaats. De reden is eenvoudig: iedereen hoopt stiekem dat de rest van het dorp het wel zal oplossen, zonder zelf veel tijd of materiaal te verliezen. Dit is een klassiek voorbeeld van ‘coördinatie-falen’, waardoor de dam veel later dan verwacht wordt afgewerkt, en breekt tijdens de eerstvolgende storm.

Het dorp pakt het vanaf dan anders aan, en draagt de verantwoordelijkheid voor het bouwen van de dam over aan het dorpshoofd, dat al instond voor de veiligheid en bij meerderheid wordt verkozen. Deze zal bijgevolg niet enkel belastingen heffen om soldaten te betalen, maar ook om de dam te bouwen. Hij of zij coördineert het volledige proces, betaalt arbeiders voor degelijk werk, en koopt de beste materialen op. De dam is bijgevolg wel opgewassen tegen de volgende storm, maar helaas niet tegen de daaropvolgende. Klimaatverandering maakt de stormen immers heviger, zodat de hele polder onder water komt te staan, inclusief de 26 overige dorpen. Een grotere dam is nodig, gebouwd met nog betere materialen. De 27 dorpshoofden besluiten dan ook om het probleem samen aan te pakken, en regelen de bouw in een nieuw opgerichte raad. Het hoeft niet te verbazen dat ook deze samenwerking stroef loopt. Elk dorp hoopt stiekem dat de overige dorpen het wel zullen oplossen, waardoor het eindresultaat ontgoochelt, en de dam af en toe barst. De enige oplossing is het verkiezen van één bouwmeester die het hele bouwproces coördineert, zodat schaalvoordelen volledig worden benut, de totale kost daalt, en de dam overeind blijft tijdens elke storm.

In haar huidige vorm zette de EU die laatste stap alsnog niet. De Europese raad kan gezien worden als de raad van dorpshoofden in ons voorbeeld, die wel beloven samen te werken maar dat niet noodzakelijk doen. Vandaar dat oplossingen voor complexe problemen die *elke*

Europeaan aangaan uitblijven. Of het nu gaat om een fair en evenwichtig migratiebeleid, het bewaken van de buitengrenzen, veiligheidsdiensten die informatie kunnen uitwisselen of een energiebeleid dat duurzame energie uit Spanje probleemloos laat vloeien tot in Denemarken en vice versa, de samenwerking loopt stroef. Op andere vlakken slagen de 27 EU landen er wel in om werkbare projecten in de steigers te zetten. Denk maar aan het buitenlandse handelsbeleid dat handelsoorlogen voorkomt (wat het Verenigd Koninkrijk nu al begint te missen), of de eengemaakte markt. De Europese dam houdt soms stand, maar niet altijd.

Maar terug naar onze poldergemeenschap. In een kustdorp woont immers een relatief rijk gezin dat al jarenlang een groot deel van haar inkomen afstaat aan het dorp, maar vindt dat het daar redelijk weinig voor terugkrijgt. De boerderij van dit gezin ligt ver buiten het dorp, waardoor het de bouwvoorschriften uitgevaardigd op dorpsniveau te strikt vindt. Het dorpshoofd slaat echter al jaren de verzuchtingen van het gezin in de wind, en weigert de gezinsbijdrage te verlagen of de voorschriften te versoepelen. De ontevreden gezinsleden kiezen daarom, na intern overleg, eieren voor hun geld. Vanaf nu betalen ze zelf voor hun eigen veiligheid, en verbouwen ze hun huis zoals ze willen. In ruil voor vertegenwoordiging in de raad van dorpshoofden beloven ze wel nog bij te dragen aan het bouwen van de dam. Deze situatie is de simplistische vertaalslag van het bovenaan beschreven ‘best denkbare scenario’ voor Catalonië: de Spaanse overheid (het dorpshoofd) laat onder lichte druk van de andere lidstaten betijen na een referendum (gezinsoverleg) in het voordeel van onafhankelijkheid, en de Europese raad (de raad van dorpshoofden) aanvaardt Catalonië als volwaardig lid.

Maar is het gezin ook beter af in deze nieuwe situatie? Het financieren van de eigen veiligheid bleek duurder dan verwacht: het loon van soldaten betalen is één zaak, maar je moet ze ook huisvesten, uitrusten, en onderhouden. Dat bleek veel goedkoper op het niveau van het dorp in ruil voor hetzelfde veiligheidsgevoel. Het recht om het eigen huis te verbouwen compenseerde dit welvaartsverlies enigszins, zoals ook meermaals beloofd door het gezinshoofd tijdens het interne gezinsoverleg. Echter, waar de gezinsleden niet voor gewaarschuwd waren, was dat hun mooie huis vanaf nu ook elk jaar onder water zou komen te staan.

Wat was er gebeurd? De rest van het dorp was minder bereid geweest bij te dragen aan de dam na de eenzijdige uitstap van het ontevreden gezin. De onderhandelingen in de raad van dorpshoofden liepen ook stroever, aangezien deze nu 28 leden telde, en het vaak tot een hard treffen kwam tussen het gezinshoofd en zijn voormalig dorpshoofd. Het uittrekkend gezin was ook niet het enige ontevreden gezin geweest. Twee andere, relatief rijkere gezinnen hadden zich kort nadien afgescheurd waardoor de veiligheid in de rest van het dorp er nog meer op achteruit ging, en het nog minder bereid was bij te dragen aan de dam. Voorts bleek elk ander dorp wel enkele ontevreden gezinnen te tellen die zich vervolgen afscheurden, waardoor de raad van dorpshoofden uiteindelijk nog moeilijk zo te noemen viel, en al snel dubbel zoveel leden telde die elkaar dubbel zo uitbundig in de haren vlogen. Hierdoor liep de samenwerking voor het bouwen van de dam volledig fout. Meer en meer gezinnen begonnen bovendien te verhuizen naar de veiligere dorpen die bijgevolg overbevolkt geraakten, wat nog meer druk op de ketel zette. De jaarlijkse heropbouw van de dam werd uiteindelijk opgegeven, en de onafhankelijke gezinnen werden net meer afhankelijk van onzekere gebeurtenissen.

Maar wat als de andere dorpschoufden het koppige dorpschouf hadden aangespoord om de bouwvoorschriften te ‘decentraliseren’, of de gezinsbijdragen bij te sturen? Wat als ze bovendien onderling ook hadden besloten om hun dorpingen één bouwmeester te laten kiezen om de dam te bouwen? De hele poldergemeenschap was erop vooruit gegaan.

Het is duidelijk waar de verantwoordelijkheid van onze politici ligt. Als ze het goed menen met de Catalaan, dan sporen ze de Spaanse overheid in eerste instantie aan tot het inrichten van een volwaardige federale staatsstructuur, waarbinnen regionale eigenheid een terechte plaats krijgt. Komt het later toch nog tot een referendum, dan is er tenminste de keuze tussen onafhankelijkheid en meer autonomie onder een federaal dak. Als onze politici het bovendien goed menen met de Europeaan, dan ijveren ze voor een Europese politieke ruimte, waarbinnen een democratisch verkozen Europese regering de complexe problemen van de 21ste eeuw kan aanpakken.